

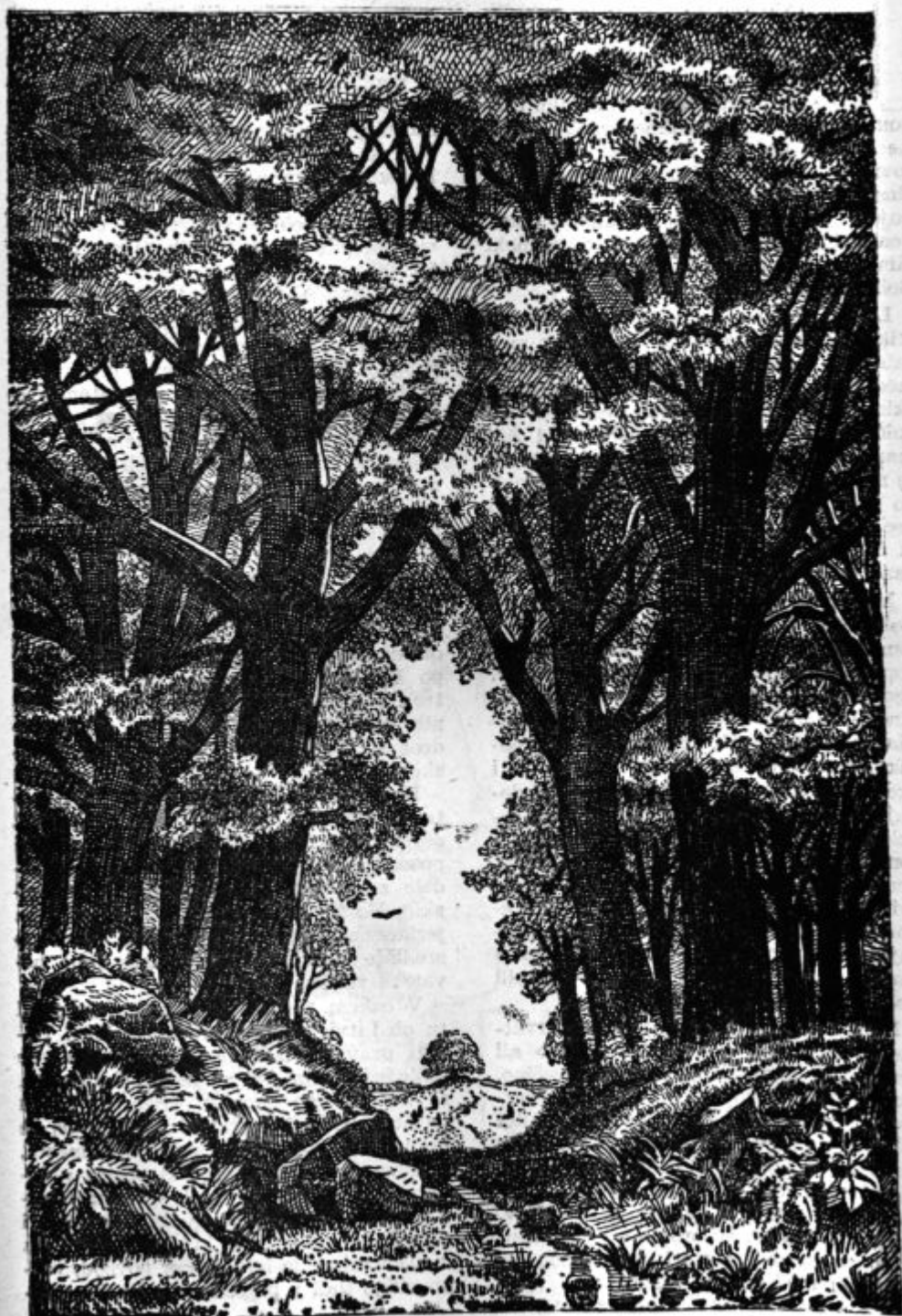
ŽIVLJENJE IN SVET

TEDENSKA REVILJA — PRILOGA PONEDELJSKEGA JUTRA

ŠT. 13.

V LJUBLJANI, 26. SEPTEMBRA 1936.

KNJIGA 20

M. HENSLER

DR. ROBU GOZDA

ANDREJ SAVLI

Teško bi našel med drobnimi pokrajinami slovenskega ozemlja kak primer, ki bi po svojih zemljepisnih, zgodovinskih, kulturnih in političnih posebnostih sličil hrvatskim jezikovnim otokom vzdolž avstrijsko-madžarske meje. Le manjši del teh Hrvatov je po svetovni vojni pod Madžarsko, pretežna večina je prišla pod Avstrijo. Ker posedujejo vzhodne predele Gradišča (Burgenland), še nazivajo gradiščanski Hrvati. Znani so pa tudi pod imenom Beli Hrvati.

Lahko rečemo, da se njihovo ozemlje stika s slovenskim, kajti presledek med rabskimi Slovenci okrog Monoštra ter med Zamarjem, najjužnejšim belohrvatskim naseljem, je tako neznan, da sploh ne more priti v poštev. Od Zamarja segajo v ožjem ali širšem pasu, ki je na treh mestih posredno ali neposredno pretrgan od tujih mest, proti severu vse tja do Bratislave in spajajo Slovence in Slovake, torej južne in severne Slované tudi teritorialno.

Martin Meršič starejši, župnik v Vel. Borištofu, ki je v članku »Kade stanujemo mi Hrvati« (Letna knjiga 1930) popisal sedanje ozemlje Belih Hrvatov, ugotavlja, da so se do danes ohranili Hrvati v Gradišču in zapadnem delu Madžarske v 92 vaseh. Zgodovinar in urednik belohrvatskih »Malih crikvenih i školskih novin« Martin Meršič mlajši dodaja k temu, da pri tem popisu niso zabeležene vasi Szepetnek in Totszentmarton v zalski županiji na Madžarskem, Senkvic, Devinska Nova vas in Horvatski grob na Slovaškem ter Prerava, Freljov in Dobro pole na Moravskem. Sklicujoč se na zgoraj omenjena poznavalca razmer, bomo rekli, da so se ohranili Beli Hrvati še v 100 vaseh.

Nekatere med temi imajo poleg hrvatskega prebivalstva tudi še nemško ali madžarsko manjšino, odnosno večino. Mnoge vasi, ki so bile le deloma hrvatske in pa preveč izpostavljene tujim vplivom, so se v teku stoletij ponemčile, pomadžarile, odnosno poslovačile. Mate Ujević ugotavlja v svoji knjigi »Gradiščanski Hrvati«, ki jo je izdalo Hrv. knjiž. društvo sv. Hieronima v Zagrebu, da so se izgubili Hrvati v Gradišču na tak način v 97 do 100 vaseh.

Nasprotno so se številne nemške in madžarske manjšine v hrvatskih vaseh pohrvatile. Lepo nam nakazujejo ta proces številni hrvatski priimki v nemških in madžarskih vaseh ter nemški in madžarski priimki v hrvatskih. Na drugi strani je raztresenih dokaj Belih Hrvatov po bližnjih mestih, tako v samem Kiseku in Sopronju. 10.000 jih je na Dunaju. Približno toliko je izseljencev v Ameriki. Upoštevajoč vse to, ceni Ujević število vseh Belih Hrvatov na 86.300.

Največji belohrvatski jezikovni otok je v južnem Gradišču. Začenja se, kakor omenjeno, nekoliko severneje od rabskih Slovencev in sega prav pred vrata Kiseka. Po nekoliko goratem svetu se vrstijo prijazna hrvatska sela, ki se že na zunaj ločijo od nemških, posebno še od madžarskih. Beli Hrvati se med seboj ločijo in označujejo z ozirom na lego njih selišč. Tako so pravkar omenjeni prebivalci najjužnejšega jezikovnega otoka Dolenji Hrvati.

Med Kisekom in Sopronjem odnosno Nežiderskim jezerom so Dolinci, ki so strnjeni v drugem večjem jezikovnem otoku, ločenem od Dolenjih Hrvatov le po Kiseku samem. Prebivalci zapadnih treh v narodnem oziru že zelo ogroženih vasi Bajngrob, Kalištrof in Lakin-drof so baje slovenskega in ne hrvatskega porekla.

Kakor loči na jugu od Dolenjih Hrvatov Dolince le Kisek, tako jim zopet na severu trga Sopronj stik s Poljanci, ki posedujejo precej bogate ravninske predele med Nežiderskim jezerom, Dunajskim Novim mestom in Litvo. Sredi tega jezikovnega otoka je Železno, upravno središče Gradišča, ki pa samo nima hrvatske večine.

V ozkem pretrganem pasu segajo od tu ob Litvi proti severovzhodu Beli Hrvati prav do Donave in Bratislave. Če zasledujemo ta pas na zemljevidni skici, se ne moremo ubraniti vtisa, da je tu najhujše kopnel hrvatski živelj. Da je tako, so kriva na eni strani tuja mesta, posebno pošastni Dunaj, ki požira v dotoku z dežele vedno več sproletariziranega hrvatskega elementa, na drugi strani je industrija, ki je seveda vsa v tujih rokah in ima, kakor povsod, važno vlogo tudi v pogledu asimilacije, raz-

meroma najbolj razvita baš v severnem delu Gradišča.

Če upoštevamo še zgoraj omenjenih 6 vasi na Češkoslovaškem ter 2 hrvatski vasi v zalski županiji na Madžarskem, smo pregledali celotno ozemlje Belih Hrvatov, ki dela spričo svoje razcepljenosti precej svojevrsten videz.

Zgodovina Belih Hrvatov, ki postaja zadnje čase predmet zanimanja nekaterih jugoslovanskih zgodovinarjev, nam pojasni, da je opisano hrvatsko jezikovno otočje produkt kolonizacije v začetku novega veka.

Slovensko ozemlje je bilo v srednjem veku torišče nemške kolonizacije. Dočim je porazni raznarodovalni proces, ki je pričel v 9. stoletju, potisnil Slovence že v 500 letih od Donave na jug na naše sedanje jezikovne meje na Koroškem in Spodnjem Štajerskem, se je asimilacijski poizkus po nemški kolonizaciji na obsegu današnjega slovenskega ozemlja, ki je bilo bolj intenzivno poseljeno, lahko rečemo, popolnoma ponesrečil.

Nobenega sledu ni več o nemških kolonih, ki so jih tuji cerkveni knezi zvalili na severna pobočja zgornje Baške doline in v ozemlje okrog Sorice. Tudi nemški koloni Ortenburžanov kopnijo v nemškem jezikovnem otoku okrog Kolečva, katerega razpad je Avstrija le z velikimi žrtvami ustavljala.

Nasprotno pa predstavljajo Beli Hrvati prav uspešen poizkus slovanske kolonizacije proti severu vse do Donave, torej prav po vzhodnem robu nekdanjega slovenskega ozemlja. Izvršila se je razmeroma pozno, v glavnem med leti 1520—1584, a popolnoma dovršila šele v početku 17. stoletja.

Dva važna činitelja sta izvedla to preselitev hrvatskih kmetov v opisane kraje v Avstriji in Madžarski: turški naval z juga in fevdalno-gospodarski sistem.

Turški val, ki je začel proti koncu 14. stoletja vdirati od jugovzhoda na Balkan, je strl tu povrsti vse državno-politične tvorbe in povzročil gibanje srbskih in hrvatskih množic proti severu v ogrsko ravnino in v severozapadne kraje Hrvatske in Slovenije. Begunce je zbirala ali avstrijska vojaška oblast, ki jih je naseljevala v obmejnih pokrajinah, kjer so vršili vojaško obrambno službo (Vojna krajina), ali pa jih je razna zemeljska gospoda, posebno ogrska izvajala kot podložnike na svoja obširna posestva, ki še niso bila dovolj gosto ob-

ljudena in jim niso prinašala zaželjenega dobička. Prednike današnjih Belih Hrvatov so izvalili madžarski mogotci Batthyany (Bačani), Nadasdy, Erdödy, Szeredy, a tudi hrvatski velikaši Zrinjski in Kegleviči iz Bosne in južne Hrvatske, posebno iz obmorskih krajev in Like. Sploh so kazali ogrski in drugi velikaši veliko skrb za hrvatske kmete, ki da jih turška nevarnost neprestano straši in jim ne dopušča mirnega življenja. Ni bila seveda to kaka ljubezen do ljudstva, ampak čisto točen gospodarski račun. Na njihova posestva izvajljani koloni so jim krčili šume in jih pretvarjali v rodoviten svet ter tako večali vrednost posestva. Zaradi tega so toliko časa nadlegovali madžarskega kralja Ludovika, dokler jim ni dovolil, da smejo preseliti hrvatske kmete iz južnejših pokrajin na svoja posestva na Ogrskem, osobito v današnjem Gradišču. Začela se je intenzivna selitev v velikih rojih in trajala več desetletij, nakar je popustila, a dolgo še ne popolnoma prenehala. Seveda hrvatskim velikašem ta stvar ni bila pogodu. S podložniki so izgubljala njihova posestva na vrednosti, razredčenost prebivalstva, ki se je ponekod stopnjevala že skoraj do neposeljenosti nekaterih krajev, je odpirala vrata turški sili in turški kolonizaciji. L. 1532. in l. 1535. grede v tem zmislu pritožbe hrvatskega plemstva proti ogrskim, štajerskim in avstrijskim velikašem do kralja Ferdinanda. Pozno šele pride kraljeva odločitev, da se preseljeni kmetje lahko vrnejo. Ostala je brez učinka. Hrvatski koloni so ostali na svojih mestih.

Zasedli so tako važne predele na meji med Nemci in Madžari. Verjetno je, da je imel pri tej kolonizaciji važno vlogo še drug moment povsem političnega značaja. Madžarska aristokracija, ki je bila takrat nositeljica madžarske politične misli, je verjetno uvidevala, da so madžarske narodne meje proti Nemcem ogrožene, da bi se Madžari s svojo takrat še dokaj primitivno kulturo na teh kritičnih točkah le s težavo oteпали nemške asimilacije. Slovanski element, ki jim v tem pogledu ni mogel biti nevaren, jim je dobrodošel kot nekaj obrambni zid pred Nemci, kot vmesen člen, na katerem naj bi si trla nemška asimilacija zobe, preden bi prišla do madžarskega narodnega organizma.

V Ž I G A L N I K

ANTON INGOLIO

N A D A L J E V A N J E

4.

Naslednjega dne je profesor Tintoprsk prišel že navsezgodaj na carinarnico.

Spet se je začela burna debata, v kateri so se udeleževale tudi pesti, dokler ni najnižji uradnik iztuhtal pravega: vžigalnik je treba poslati po železnici, profesor Lita-tunej ga pa naj spremlja. Tako vžigalnik ne bo potoval sam, a tudi ne v Tintoprskovem žepu. Ko so se pogovorili o vseh podrobnostih, so poslali k mizarju po velik zaboj, poln oblancev. Vanj so v prisotnosti treh najstarejših uradnikov položili droben vžigalnik.

Kmašu potem je romal profesor Tintoprsk nekaj vagonov za svojim vžigalnikom proti središču Urakineje na glavno carinarnico. Nič še ni omajalo njegove vere v upravičenost posla, ki ga je opravljal.

Na glavni carinarnici, kamor je prišel ves izmučen šele po dvajseturni vožnji, so ga sprejeli še z večjim presenečenjem. Spet so ga pošiljali iz sobe v sobo, spet se je po bliskovito širil glas o čudežnem profesorju; iz vseh nadstropij so prihajali uradniki, da si ga pobliže ogledajo. Nekdo je postal celo po fotografa, da bo lahko notranje ministrstvo poslalo njegovo sliko vsem

MOLZILJA

državljanom v vzgled in posnemanje. Bolj ko je hotel zmedeni profesor Tintoprsk prikazati resnost in poštenost svoje namere, manj so ga uradniki razumeli. Že sta nastali dve stranki: ta ga je imela za omejenca, druga pa za nenavadnega prevejanca, ki se bavi na veliko s tihotapstvom. To poslednje prepričanje je naposled zmagalo. Zdaj so ubogemu profesorju podrobno pregledali potni list, si izpisali številko, telefonirali v profesorjevo službeno mesto in zahtevali od direktorja cici-banbilarne podroben očrt njegovega življenja. Najbolj čudna vprašanja so brnela na ever na periferijo Urakineje, a prihajali so najskromnejši odgovori.

Zdaj je postalo celó ponižnemu profesorju Lita-tuneju preveč.

V mislih je še enkrat prehodil vso pot zadnjih dni, premeril vse trpljenje zadnjih tednov, preštel ves denar, ki ga je že izdajal, in z bridkostjo je moral ugotoviti, da v desetih letih ni toliko prehodil, ne prebedel toliko noči, ne pretrpel toliko strahu in tudi ne napravil toliko denarja. Postal je nestrpen in zahteval, da vso stvar čimprej uredi.

Pa zdaj, ko je bilo uradnikom dovolj zabave so res stvar vzeli resno v roke. Če pa so v Urakineji vzele državne oblasti kako stvar resno v pretres, pa je bilo treba kolkov, kolkov in spet kolkov. Za droben vžigalnik jih je bilo toliko treba, da jih Tintoprsk ni utegnil več sam prinašati, moral si je najeti posebnega postreščka.

Ko je naposled še v gotovini odrinil precejšnjo vsoto, so mu svečano izročili njegov, zdaj žigosan vžigalnik.

Toda, joj, kakšnega! Niti sledu ni bilo o njegovem sijaju.

Ko si je hotel pred vhomod prižgati cigaro, da izpuha iz sebe ves srd, ki se je zadnje ure nakupičil v njem, pa vžigalnik ni dal od sebe niti iskre. Iz zadrege mu je pomagal najbližji carinski uradnik, postregel mu je s svojim vžigalnikom, nato mu ga pomolel pod nos in se nasmejale:

»Vidite, gospod profesor Lita-tunej tale pa je nežigosan!«

Profesor Tintoprsk se je opotekel na ulico, besno puhajoč dim predse in krčevito držeč v desnici svoj žigosani vžigalnik. To je bilo tudi zanj preveč. Ves togoten je zavil v prvo gostilno.

5

Profesor Tintoprsk je bil razočaran v svojih najglobljih čuvstvih. Spoznal je,

kako težko je državljanu velike in lepe Urakineje biti poštememu, kako ga državne oblasti naravnost ovirajo pri izpolnjevanju državljijskih dolžnosti, celó posmehujejo se mu mu tisti, ki so policani, da skrbno čuvajo nad državo in njeno imovino.

Zdaj, ko je sedel že pri drugem pol litru, so se mu prvič v življenju prikazale nekatere stvari v drugačni luči, kakor jih je videl doslej. Ves razjarjen je izračunal, da ga je stalo žigosanje tri mesečne plače, ko davek na vžigalnik vendar ni večji kot petdeset denarjev! Sicer pa hudič z vžigalnikom! Zdaj je Tintoprsk uvidel, da so mu ga podarili njegovi sovražniki, gotovo dijaki, ki jim je dal preveč čutiti svojo objektivnost.

Ko je izpraznil četrti pol litra, je prisluhnil govoricam okoli sebe. Tu so se pogovarjali o veliki gozdni aferi, ki je državo oškodovala za težke milijarde, tam o nekem poslancu, ki je tihotapil preproge brez carine, spet dalje o nekkih poneverbah pri železnicah. Zdaj se je moral Tintoprsk smejati samemu sebi: on, skromen profesor skromne cici-banbilarne, pa se je toliko gnal zaradi enega samega vžigalnika!

Vstal je in se odmajal na ulico.

Ko je prišel do reke, pa je potegnil vžigalnik iz žepa in ga pognal v reko.

6

Nato je zavil v zakotnejšo gostilno.

Pozno v noč je prisedel k njegovi mizi neznan gospod in mu čez čas, ko je profesor Lita-tunej pa je samozavestno ponudil svoj vžigalnik. Tintoprsk si je prižgal cigareto, nato je strokovnjaško ogledoval vžigalnik, ko je spoznal, da ni žigosan, se je okrenil h gospodu:

»Ali ga prodate?«

Neznanec je vesel sklenil kupčijo, profesor Lita-tunej pa je samozavestno vtaknil vžigalnik v žep.

Zdaj se ni nikogar več bal, vedel je, da ima tudi on pravico nositi, nežigosan vžigalnik. Kot nalašč mu je cigara večkrat ugasnila. Profesor Lita-tunej, ali po naše Tintoprsk, pa je vselej svečano izvlekel svoj nežigosan vžigalnik in si dolgo prižgal svojo cigaro, pri tem pa ga je prehajalo ugodje, ki ga dotlej ni poznal.

PO BOLGARSKIH PLANINAH IN DOLINAH

DR. MILAN SIJANEC

N A D A L J E V A N J E

Bansko — Jundola — Bjelovo
Plovdiv

S težkim srcem smo naslednje jutro jemali slovo od gor. K njim smo bil v prvi vrsti namenjeni, oblezli smo jih, spoznali njih lepoto, in ravno zato bi radi še dalje ostali v njihovem zatišju. Ni šlo, program je narekoval drugače.

Prešerno sonce nam je lajšalo težino

slovesa, ko smo se navsezgodaj odpravljali iz koč. Zopet smo — poslednjič — naložili oprtnike na konjske hrbte in se po precej široki cesti namerili proti Banskemu. Družbo nam je delala šumna Demjanica, ki dobiva poleg Gazejske reke, a ravno nasproti njenega izliva še en pritok, namreč Vasiljačko reko, izvirajočo iz Vasiljačkih jezer.

Demjanica se vali preko izpranih

TRIJE MUŠKETIRJI

ALEKSANDER DUMAS SR. • ILLUSTRIRAL MORRETRANDERS • PONATIS NI DOVOLJEN

NA POTI DOMOV

Kmalu so bili vsi štirje prijatelji spet skupaj. Aramis in Porthos sta bila čvrsta in zdrava. Oba sta morala ostati v krčmah, kjer sta zdravila svoje rane in nista mogla odpotovati, ker sta zaigrala ves svoj denar. Porthos ni hotel niti priznati, da je bil v dvo-boju ranjen — ter je zatrijeval, da se je ranil na kolenu. Tovariši so bili tako vljudni, da so mu verovali.

Na poti domov je d'Artagnan pri-povedoval tovarišem vse, kar se mu je zgodilo.

Ko so prišli v Pariz, so se takoj ja-vili gospodu de Trevilleu.

kamnitih bolvanov, tvoreč več slapov in globoke tolmune. Cesta ob njej vodi mestoma skozi redke gozdove, večji del pa po prostem, rahlo nagnjenem svetu.

V 2 in pol urah smo bili že v Banskem. Bil je delaven dan, zato je nudilo Bansko precej drugačno lice, kakor ob našem prvem obisku. Ljudje so bili zaposleni z delom; opažali smo kjerkoli na cesti ženske, ki so tudi med potjo predle nit, kar je bilo za nas seveda nekaj novega.

Ker smo imeli do 11 ure, ko je bil določen odhod avtobusa, dovolj časa, smo si ogledali banske znamenitosti:

prijazen učitelj iz Banskega je bil naš mentor, ki nas je peljal najprej v neko starinsko kočjo iz konca 18 stoletja. Znamenita je zaradi tega, ker je bila eno izmed skrivališč in zatočišč v bojih s Turki. Ima res več prostorov, zvezanih z zavitiimi hodniki in celo podzemsko skrivališče; tu in tam so videti strelne line, speljane skozi debele kamnite zidove. S ponosom nam je naš mentor tolmačil zgodovino.

Povzpeli smo se tudi na visok cerkveni zvonik, ki bi lahko prav dobro služil kot mestni razgledni stolp. Stoji ločeno od cerkve in je zidan iz rezanega kamna, zato so takoj splahneli naši pomisle-

LORD WINTER

Gospod de Treville se je silno razveselil njih povratka.

»Dobro je, da ste spet prišli. Bodite pripravljeni! Njeno Veličanstvo bo v nekaj dneh pričelo vojno.«

Čez par dni se je d'Artagnan, ki je imel v tem oziru vselej smolo, sprl z Angležem lordom Winterjem. Na znamenem bojišču, kjer so mušketerji izvo-

jevali največ dvobojev, ga je kmalu razorožil.

»Moje življenje je v vaših rokah, gospod!« je rekel vdano Anglež.

»Podarim vam ga,« je odgovoril z nasmehom d'Artagnan ter mu stisnil roko.

»Ali vas smem imenovati svojega prijatelja?« je vprašal Anglež.

»Zelo me bo veselilo!« je odgovoril d'Artagnan.

ki, da-li bo vzdržal neobičajno obremenitev po večglavi družbi. Pogled iz zvonikovih lin po obširnem Razloškem polju je lep; a najlepši je pogled na bele vrhove El-tepeja in Kutela, ki se dvigajo na severu visoko v nebo.

Ob napovedani uri smo po opravljenem kosilu zasedli prostore v majhnem starem avtobusu, ki ni vzbujal nikakega respekta. Poslovili smo se od vseh znancev in skozi mestne ulice zavili ven na polje, v smeri proti severu. Dolgo časa smo vozili po ravnem med polji, nato pa smo se začeli vzpenjati v hrib po vijugasti, v lepih serpentinah izpeljani cesti. Precej dolgo smo se vozili

tudi ob reki Mesti, ki pa smo jo končno zapustili in krenili naravnost proti vzhodu. Kakor kača je lezla cesta po pobočjih obširnega hribovja, plazeč se obenem vedno više. Ker svet naokoli ni porasel, smo uživali lep razgled nazaj na Razloško polje in grebene Pirina, ki smo se mu vedno bolj odmikali. Po večurni vožnji smo bili končno na vrhu sedla, imenovanega Jundola; primerjali bi ga lahko s sedlom Predel, le da je tukaj svet bolj odprt in vodi cesta skoraj preko najvišje vzpetine, dočim leži Predel med višjimi vrhovi Rile in Pirina, ki ga obdajajo.

Jundola velja za eno najlepših planin-

D'ARTAGNAN PREDSTAVLJEN MYLADY

Ko sta svoje prijateljstvo zapečatila z iskrenim objemom, je prosil lord za dovoljenje, če sme predstaviti d'Artagnana svoji svakinji, ker je menil, da bi mogel njen vpliv na dvoru koristiti mladeniču. Čez nekaj dni je res prišlo do tega srečanja. D'Artagnan se je precej vznemiril, ko je bil videl, da lady Winter ni nihče drug nego lepa

plavalaska iz Meunga, kardinalova zapupnica. Mylady ga je sprejela z očarujočim nasmehom ter se ni v ničemer izdala, da ga je tudi ona prepoznala. Athos, Porthos in Aramis naslednje dni niso prečesto videli svojega prijatelja, ki je zapravljal čas pred nogami lady Winterjeve.

skih letovišč v Bolgariji; cesta namreč ne vodi skozi kakšno divjino, ker je na obsežni planoti (v višini 1400 m) selišče, po katerem je sedlo dobilo svoje ime. Obdajajo ga lepi borovi gozdovi. Po planoti je raztresenih več letoviških vil, med njimi precej novih.

V občestni krčmi (»kavarni«) smo se tudi mi za hip ustavili. Odmora je bil najbolj potreben naš šofer, ki ga je naporna vožnja očitno utrudila. Doslej smo prevozili 49 km, a pred nami jih je bilo do železniške postaje Bjelovo še 27! Z uro v roki smo ugotovili, da ne dobimo več popoldanskega vlaka, h kateremu smo bili namenjeni. Upanja pa

vendarle še nismo vsega izgubili, zato smo se čim prej zopet naložili in odbrzeli dalje. Da, rad bi zapisal »odbrzeli«, ali kaj, ko ni resnično! Odskakovali smo — to je edino točno! Cesta navzdol je bila namreč v obupnem stanju, kotanje take, da so nekaj zalegle. Vožnja po taki cesti je bila seveda njenemu stanju primerno — pretresljivo! Kljub vsemu smo nekako napredovali, in še brez morske bolezn. Tiho nezaupanje nam je poganjalo v srcu tudi do našega vozila, kajti čuli in čutili smo, da pri zavorah ni vse v redu, a pred nami vedno večje strmine! Speljali pa smo končno vendar brez nesreče.

NJENINA ČRTI

Nekega večera je dala lady Winter zakuriti v velikem kaminu. Bilo je mrzlo in ona je pričakovala d'Artagnana, zaljubljenega bedaka.

»Ta osel! Imel je v rokah življenje mojega svaka in kaj je storil? Prizanesel mu je in preprečil, da bi podedovala njegove milijone! — Seveda, tedaj še nisem imela nobenega vpliva nanj. No da, s časom pride vse! Ga

moram pač držati!»

Tako in slično je mislila lepa ženska z angelskim obrazom, ko je motrila plamene v kaminu.

Toda ali je bil d'Artagnan zares zaljubljen v mylady?

V dolini se vije cesta dolgo časa po slikoviti soteski mimo in skozi več skalnatih presek, nato pa preide polagoma med položnejše griče. Največ sitnosti so prizadajali šoferju vozniki, vozeči les; ta se je izognil na desno, oni na levo, kakor se je kateremu vzljubilo; marsikateremu pa se je vzljubilo, da se sploh ni izognil!

V bližnji vasi, kamor smo dospeli — spada že k Bjelovu — se je avtobus komaj preril skozi tesne ulice, polne otrok, ki so kobacali med pujski, kra-

Ob uri odhoda smo se poslovili od naših dveh bolgarskih drugov in vodnikov Kristofa in Borisa. Dolga je bila pot, ki smo jo skupaj prehodili; zblížala nas je, zato smo si prijateljsko stisnili roko, obljubljaljoč si, da se še vidimo.

Nekam molčeči smo vsi postali. Že v avtobusu ni bilo več slišati pesmi, kakor je bilo poprej običajno. Ni bila utrujenost, ki nas je onemila, še manj nevolja nad prebito zamudo, le dejstvo, da smo zopet na železni cesti, ki nas

PLANINSKA DRUŽINA NA KOLODVORU

vami, osliči... Pazljivo je moral voziti, da ni odnesel kakšnega balkona enonadstropnih, tipično turških bajt! Še kratek čas po prašni cesti in ustavili smo se ob železniški postaji Bjelovo, točno s pol urno zamudo! Bili smo nevoljni, to je že res; ali hočeš — nočeš smo se vdali v svojo usodo in začeli skrbeti, kako bi najbolje potratili čas do prihodnjega vlaka ob 10 zvečer. Posrečilo se nam je: ogledali smo si, kar je pač bilo, zlasti novo cerkvico, stoječo malce na hribu, par mestnih ulic z zidanimi ali pol dozidanimi hišami, in končno še reko Marico, ki teče tik za postajnim poslopjem. Bila je plitva, da bi jo z lahkoto pregazil in še ne bi bil moker do kolen. Navsezadnje smo se usidrili v restavraciji »Jundola« najbližje kolodvora in tam počakali zadnje ure.

— točno po enem tednu — privede iz prirodne samote nazaj v sredo civilizacije, to nas je navdajalo z mislimi. A te niso bile turobne; sladila jih je radostna zavest o dobro izvršeni nalogi, še bolj pa kopica živih in neurejenih spominov na užito samoto in lepoto.

Po poldrugourni vožnji smo se izkrcali v Plovdivu, kjer so nas že čakali preprijazni domačini ter nas odvedli k počitku v hotel »Pariz«.

Plovdiv — Trnovo — Varna.

V Plovdivu smo se mudili le pol dneva, enako tudi v Trnovem. V kratkem času, ki smo ga imeli na razpolago, smo si pod vodstvom domačih spremljevalcev povsod ogledali le prve znamenitosti mesta in že hiteli dalje. Plovdiv nas je sam po sebi presenetil po svoji veli-

kosti, (šteje nad 100.000 preb.), čistoči in sploh po svojem modernem licu. Ogledali smo si ga z gričev, ki ga obdajajo, in nosijo še sama turška imena. Še bolj zanimivo lego ima Trnovo, zgrajeno na več gričih, med katerimi se čudno zvija reka Jantra. S turističnega vidika je posebno omembe vreden velik enonadstropen turistični dom, ki je tudi nam dal gostoljubno streho in kakor ga mi — po mestih — še nimamo!

Mnogo bi se dalo pisati o obeh mestih, ki imata za seboj silno pestro zgodovino; premnogo lepih vtisov smo si odnesli od vsepovsod, žal se nismo mogli nikjer zadrževati dalje časa.

Končno — naš poslednji cilj Varna ob Črnem morju. Gore, morje — dva pojma, ki imata za vsakega ljubitelja prirode in njenih krasot poseben zvok, posebno privlačno silo! Dva cela dneva smo se naslajali ob čarih Črnega morja, počivali na njegovi peskoviti obali in se hladili v njegovih valovih. Tudi mesto samo nam je bilo všeč; da si je bilo natrpano tujcev, med katere smo se mešali tudi mi, je bilo vendar nekako prijazno, domače in ne odbija-

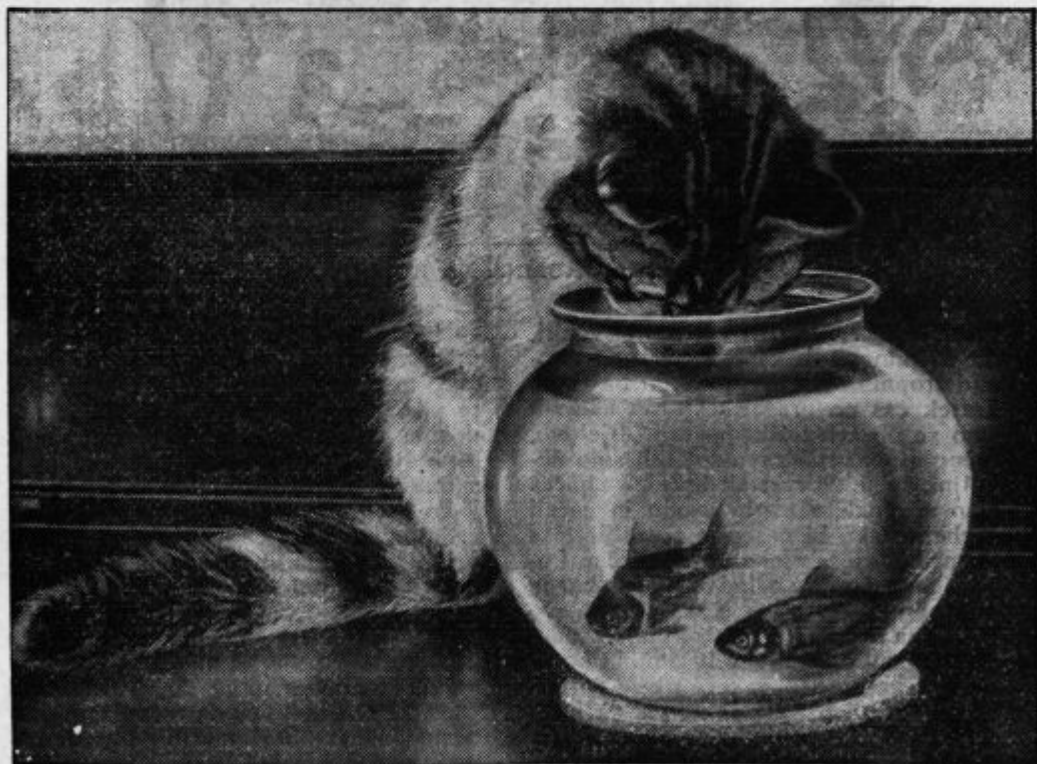
joče. Mislili smo pri tem na Bled, ki — je bil slovenski!

* * *

V Varni se je naša planinska družina razpolovila: del je odjadral v Carigrad, drugi del pa se je vrnil domov; tej polovici sem se primotan pridružil tudi sam. Rile in Pirina nismo več videli, le v srcu smo nosili spomin na nje, ko smo se vračali skozi Sofijo in se poslavljali od Vitoše, ki se je zopet sončila južno nad mestom.

Svoj dnevnik sem zaključil z besedami: To so listi zgolj z beležkami vnanjih dogodkov in dejstev. A notranja slika vtisov s celotnega 16-dnevnega potovanja po tuji, doslej neznanu deželi je mnogo, mnogo pestrejša in lepša! Čutim se po teh vtisih obogatena in ni mi žal ne časa, ne truda in ne — »pobeglih levov!«

Poleg tega notranjega bogastva smo prinesli s seboj iz Bolgarije še nekaj: trdne obljube bolgarskih tovarišev in turistov iz Sofije, Plovdiva itd., da že v kratkem obiščejo Slovenijo in njene pfanine, in sedaj čakamo, da se obljube izpolnijo!

MACKA NA PREPOVEDANIH POTIH

GAD FASCINIRA PTICO

DR. ANDRÉ PERRIER

Lepega meseca septembra sem bil na letovišču v Salogni na stričevem posestvu, koder je bilo dosti divjačine in gadov.

Po zajtrku, preden sem odšel na lov, sem slučajno sedel sam na koncu pokritega drevoreda, kjer smo po navadi kavo pili. Kar nenadoma obrne nase mojo pozornost čisto izredno vedenje neke taščice. Ta je stala na tleh pod grmičevjem 3 do 4 m od mene; vse perje ji je bilo v kroglo našopirjeno. Na lahko čivkajoč je nekam okorelo presledkoma skakljala naravnost pred se, kakor nerada, proti nekemu smotru, ki ga nisem razložil. Njen videz je bil tako nenavaden, da sem vstal s svoje klopi in brez posebne opreznosti krenil proti taščici ter obstal tik za njo, tako da sem se je lahko dotaknil s koncem svojega čevlja.

Odletela ni, še glave ni obrnila ob šumu, ki sem ga naredil, in je nadaljevala svojo pot, še vedno tako počasi, tupa-tam stresajoč svoje perje nalik ptici, ki se koplje. Čedalje bolj radoveden sem pozorno gledal v njeno smer in sklonivši se, sem nazadnje zapazil glavo kače,

nekoliko moleče nad rob luknje pod staro lipo. Navzlic nezadostni svetlobi se mi je zdelo, da imam pred seboj gada, kakršni so nadlegovali goščave. Žal pa ga nisem mogel spraviti iz te duplje in ga zmečkati.

Požuril sem se torej domov po svojo puško in zato sem moral preteči okoli 60 m. Ob mojem povratku je bila taščica samo še 1 m od lipe. Urno sem nabil svoje orožje in na 2 m daleč sprožil v luknjo. Taščica pa ni zletela ob močnem poku moje puške, kalibra 16, marveč sem celo s šibico izbežgal iz luknje ubito kačo. Glava je bila po sreči nedotaknjena, zato sem izlahka dognal, da gre vsekakor za gada. Vrnil sem se k taščici, ki se ni bila več premaknila z mesta, jo vzel v roke, ne da bi se bila skušala braniti ali uiti.

Tedaj sem stopil nazaj k svoji klopi in postavil ptico na mizo pred seboj. Tu je ostala nepremično 5 do 6 minut, še zmeraj nasršena, potlej pa se je perje pomalem zravnilo v običajni položaj. Taščica je pričela obračati glavo na desno in na levo; nato je prhnila in obtičala čisto blizu v gošči, kjer je bila še nekaj trenutkov napol v omotici. Na posled je odletela dalje in izgubil sem jo z vidika. Komaj je bila ušla smrti, ubožica!

Iz te dogodbe, docela resnične v vseh podrobnostih, sklepam, da pojavi omame (fascinacije) ali uspavanja (hipnotizacije) pri plazilcih, ki skušajo doseči na ta način svoj plen, niso gole bajke, vsaj ne pri nekih vrstah in med nje spada tudi navadni gad. (La Nature, I. IV. 1935)

Pričujoči članek se mi je zdel tem zanimivejši, ker sem pred malo leti neke čital mnenje, da ne gre za uroke ali fasciniranje, temveč da ptič brez strahu čaka plazilca, ker se ta neslišno bliža. S tem bi kvečjemu pojasnil zgled, kakršnega je doživel prof. M., strokovnjak za prirodopis: gošč ujame na poti ptiča, ki mirno čaka, kdaj postane žrtev, čeprav bi lahko odletel. Zgodba s taščico pa se umika taki razlagi. A. D.

MODERNA TRNJULČICA (Paramount)

IZ LITERARNEGA SVETA

SLOVENSKO SLOVSTVO
V ANGLOSAKSONŠCINI

A. J. KLANČAR

Kateri naši pisci so dostopni Angležu ali Združenorjavcu v njegovi govorici? O tem najdeš podatkov v Brežnikovem sestavku: Slovenska književnost v angleščini, ki ga je priobčel junija 1927 beograjski obzornik Strani Pregled. Spisek najbeže ni popoln, zlasti manjši listki v dnevnih niso upoštevani. To gradivo bo mogoče strati najboljše nekdo onkraj velike luča.

V zadnjem desetletju se naši duhovni stiki s tujino množe. V Severni Ameriki nas zastopa marljivi A. J. Klančar, ki ga je la, ni B. Borko predstavil v Jutru, jaz pa v Zisu 7. 9. in letos v istem tedniku 15. 7. Tokrat je objavil v julijski številki četrletnika Slavonic Review Bevkoovo enodejanko In the Depths (V globini). Sodelovala je z njim gospa Florence Noyes, o kateri izveš kaj več v mojem članku Slovanaki študij v Zedinjenih državah (Zis, 22. 7. 1934.). Oba sotrudnika jamčita za točnost in sočnost omenjenega prevoda. Natančnost opaziš tudi pri naših imenih, opremljenih z diakritičnimi znaki: Tonè Jožef. — Ker poroča naš prijatelj, izdajatelj lista »S. D. Z. News«, v ameriških smotrah o novih jugoslovanskih publikacijah, naj mu založniki pošljejo recenzijski izvod na naslov: Mr. Anthony J. Klančar, 6403 St. Clair Ave., Cleveland, O, USA. A. D.

KEREMPUH
IN GRABANCIJAŠ

L. KOSTIAL

»Akademska založba« nas je iznenadila z »Baladami Petrice Kerempuha«, ki jih je spisal Miroslav Krleža. Ker je knjiga (menda) namenjena štokavcem, se razlagajo v »Tumaču« (str. 143—172.) poleg madž. nemških, latinskih in drugih tujk tudi slovenske besede, ki so štokavskim Srbohrvatom neznane: hudčič, blazina, vlačuga, birsa, breja, brenta, cafuta, coprati, čeber, čelada, cunjja, cvrtje, črvojedina, čreda, dramiti, jazbec, kača, kebrojedec, kelih, klopotec, kozel, kropiti, kurent, metulj i. dr. Balade bo Slovenec laže razumel kot pa Srb. Ime Kerem(p)uh (= Till Eulenspiegel, Pavliha) je razlagal Jagič v slovanskem seminarju na Dunaju iz madž. kerep (= ropotulja, drdralo, klepetalo, raglja) z obrazilom — uh (kakor lenuh, potepuh), Asbóth pa v slov. seminarju v Budimpešti iz madž. kerek (= okrogel) in poh (= vamp). Težko se je odločiti za 1. ali 2. etimologijo, ker obedve ustrezata značaju in bistvu Kerempuha. Iz madžarščine ima kajkavščina sploh precej besed; v »Baladah« bereš: aldomaš (= likof), bička, bálkum (v madž. iz nem. Willkommen = dobrodošlica), cipov, djundi (biser), eršek, engednoati, falat, fačuk, fela, fil (= slon), gjopot (= bombaž), gomboc (= cmok), harc (= boj), hegede (gosli), hoher (kvrnik), inaš (sluga), jašprišt (dekan), kalauz (vodnik), katana (vojak), kepenjeg (plašč), kinč, kolduš (berač), liljom (lilija), malom (mlin), menten (vrhnja suknja), mertuk (mera), mohojar (hrapavo sukno, od madž. moholy = volna), nadož-špan (palatin), bantuvtati, oroslan, orsag, ožuraš oderuh), pačolat, pajdaš, pava, pistranga, porkoláb, sokač, šereg-bontov (»celo vrsto podirajoč top«), šipuš, tarnikmešter, tolvaj, virostuvati (bedeti), valuvati (priznati), zbatriti, žoldoš, žolter... Besedo grabancijaš (= čarovnik), ki jo Krleža večkrat uporablja, nam je razto'mačil V. Jagič (»Archiv für slavische Philologie«, II. letnik): Iz starogrške besede nekromanteja*) so napravili Rémijski necromantia. Iz tega Lahj gramanzia: laška beseda je prešla v srednjo visoko nemščino (gramazie) in kajkavščino (grabancija = čarodejstvo): Hrvali so priteknili še madžarsko pripono —eš (grabancijaš) in ta izraz so prevzeli Madžari (garaboncás).

*) = klicanje mrtvecev zavoljo vedeževanja: Grki in drugi so prerokovali iz drobovja mrtičev.

Edina možnost, da vlaka ne zamudiš, je v tem, da zamudiš prejšnji vlak.

Chesterion

NOVE KNJIGE IN REVIJE

Uredništvo je prejelo:
 »LJUBLJANSKI ZVON«, slovenska revija, I. LVI, št. 9—10. Izvirno slovensko prozo zastopajo v tem dvojnem zvezku Ivan Potrč s »Prekletu zemljo«, ki se bo nadaljevala, urednik Juš Kozak s svojo novo »Masko«, ki se bo prav tako nadaljevala ter France Bevk z nadaljevanjem svojih »Začudenih oči«. Božo Vodušek priobčuje »Soneta«, Tone Seliška »Poslednje pismo«, Joža Seligo »Crne drogove«, M. Klopčič pa nadaljuje s svojim prevodom Heinejeve »Nemčije«. Izmed nелеposlovne vsebine: začetek razprave I. Brnčiča o »Umetnosti, progresu in progresivnosti«, K. Čapka »Molčanje s T. G. Masarykom« v prevodu O. Berkopca, začetek Křeftovih »Fragmentov o češkem gledališču«, začetek razmišljanja Vl. Pavšiča o »Igralcu v sodobnem gledališču«, Kristina Vrhovec poroča o »Plesni umetnosti pri Slovencih«, Fr. Kidrič objavlja »Vodnikove neobjavljene verz«, K. Dobida pa je napisal tople besede »In memoriam S. M. Peruzzia«. Sledita ruska prispevka: Sergej Tretjakov »Pisateljska vloga v graditvi« v prevodu B. Voduška (konec) in N. Bahtin »Diskusija o formalizmu in naturalizmu«. V rubriki Kritika ocenjuje Sv. Ilesič Melikovo Slovenijo, J. Glaser Kidričevo korespondenco Janeza Nepomuka Primca, Vl. Premru pa končuje svojo sodbo o Dergančevem Svetozoru. Zvezek zaključujejo »Motivi in utrinki« (Juš Kozak, Ivo Brnčič). Ugotovitve vredno je dejstvo, da se je uredništvo v tem zvezku praktično odreklo svoji izjavi glede novega slovenskega pravopisa. »Ljubljanski Zvon« izdaja knjižarna Tiskovne zadruga v Ljubljani, celoletna naročnina din 120.

H. Pause; JESEN SE BLIŽA

PRAKTIČNE NOVOTE

Lonca za pranje

Eden izmed novih praktičnih izumov za gospodinjstvo je pralni avtomat, ki je izboren za kuhanje perila na ognjišču. Razlikuje se od podobnih po visokem robu, v katerem počiva s posebnim zaporom pričvrščen pokrov. V pokrovu sta dve vrsti lukenj. Pri

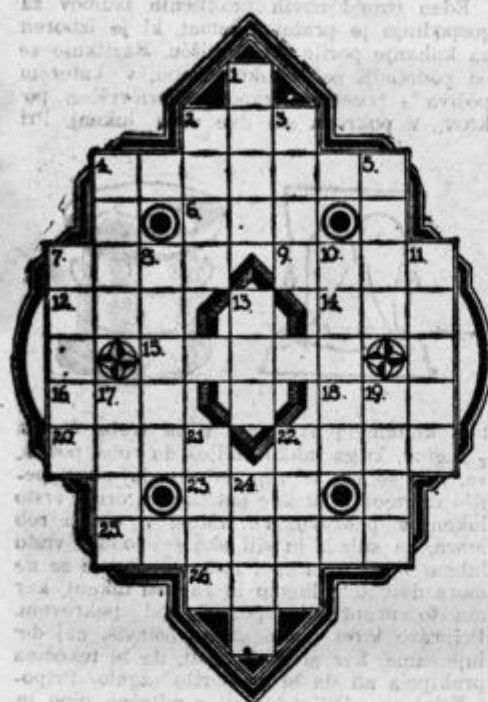
tem kuhalnem avtomatu ti ni treba štediti z lugom, ki ga lahko naliješ do roba pokrova. Čim se lug segraje, sili spodaj skozi perilo navzgor in si išče pot skozi zgornjo vrsto lukenj v pokrovu. Tu izstopi v visoki rob lonca, se shladi in sili skozi spodnjo vrsto lukenj v pokrovu spet iz lonca. Perilo se na more dvigati z lugom in zapreti lukenj, ker mu to preprečuje pomol pod pokrovom. Pripravo torej lahko mirno ostaviš, naj deluje sama, kar ni nevarnosti, da bi tekočina prekipela ali da bi se perilo ožgalo. Priporočljivi so večji avtomati z odločno pipo in posebnim kurilnim prostorom spodaj.

RJAVI IN PLAVI LASJE

Znano je, da so že stari Grki pripisovali svojim bogovom in junakom plave lasje. Zanimivo je, kako je ta naklonjenost do plavih las imela veliko vlogo še na višku stare Helade. Cela vrsta homerikih junakov je opisana izrečno kot plavolasca, tako Ahilej, Agamemnon, Menelaj, Odisej in njegov sin Telemah. Med 158 drugimi mitičnimi osebnostmi, ki jih obravnavajo drugi avtorji, je 140 opisanih s plavimi lasmi. 18 pa jih je temnolasih. Od 122 staroveških Grkov, ki jim vemo za barvo las, je 109 plavolasih. Sem spadajo možje, ki so se proslavili v znanosti in umetnosti. Med 49 junaki staroveških romanov je 41 plavolasec, to pravijo pisatelji sami. Med božanstvi poznamo 60, ki so prav tako opisana. Tudi celota grških rodov je Ponovno opisana kot plavolasa. Enako velja za stare Rimljane in druga indogermanska ljudstva v starih časih, čeprav so poročila o tem bolj skopa nego pri Grkih. Iz tega bi bilo sklepati, da so bili vsi indogermanski narodi kot celota v starem veku plavolasci. Zanimivo bi bilo raziskovati vplive, ki so povzročili, da se začeli sčasoma prevladovati temnejši lasje.

KRIZALJKA

Crassus

Vodoravno: 1. predlog z orodnikom, 2. moško ime (obratnica), 4. del voza + zamašek (celota pa otok, 9 km severozap. od Dubrovnika), 6. galebom slična ptica v severnih krajih, 7. koroška gora z meteorološko postajo, 9. velika veža, 12. departement v južnovzhod. Franciji (tudi slov. izraz za spajanje, varjenje), 14. redok (nemško iz lat., obratnica), 15. priimek na Štajerakem, 16. brazilska papiga (obratnica), 18. mati (portugalsko, po novem pravopisu), 20. Rasmus Kristian — danski jezikoslovec (1787-1832), 22. um, pamet (lat.), 23. krstno ime hrv. pisca Velikano-
vića, 25. češki izraz za grško Telemachos (tele - v daljo, mache - boj), tudi naziv Smetanove opere, 26. mesto na juž. T. roj-
skem, rečica v Abesiniji (obratnica),

Navpik: 1. gora na Gorenjskem, tudi pohišstvo, 2. pivovar, pivar, 3. atej, papa-
ček, 4. svetišče v Međi, 5. polovica, tudi mesto v Istri 7. pastir, 8. severni jelen (srbhrv.), 10. čas, meteorološki položaj, 11. češki književnik Jakub (1840-1914), izdal zbirke novel »Vrag v škripcu«, »Etiopska
Hrija«, št. 13. stn (arabsko), 17. sovražni

napad, polet aeroplana (nordijsko angle-
ško), 19. mož (grško, odtod ime Andrej),
21. pripravna za brušenje rezil, v srbohrv.
»žaga«, 22. tiaka, ki jo v Srbiji opravlja
soseska sosedu na njegovo prošnjo, od
smolitic, 24. moč.

Za pravilno rešitev razpisujemo nagrado
v obliki slovenske knjige. Pravico do iz-
žrebanja nagrade imajo samo naši naroč-
niki. Rešitev je treba poslati najkasneje
do 28. t. m.

REŠITEV KRIZALJKE V ŠT. 12:

olimpiada, kolo, emir, rušt, sloat, rman,
Ikar, Joseo, alem, Spaho, oral, urar, echo, Ma-
dagarskar — okus, lopta, mora, jetra diva,
arena, utis, olje, mrvca, kosa, Batum, ome-
ra, ihaha, lera, ples, ogor.

ZA BISTRE GLAVE

267

Dobava vina

Neki vinski trgovec bi moral dobaviti
25 l vina, ki ga je imel v zalogi v stekleni-
cah po 3/4 in 5/12 litra. Koliko steklenic
vsake vrste je moral vzeti, da bi mogel
dobaviti natanko 25 l in sicer kolikor mo-
goče enako število steklenic?

Rešitev k št. 264

(Dva vlaka sta se srečala)

Brzina prvega vlaka je bila 1,5-krat
večja od brzine drugega.

Rešitev k št. 265

(S tri deljivo število)

Število je 951: 96 je 5 krat 19, 91 je 7
krat 13 in 51 je 3 krat 17.

Rešitev k št. 266

(Dobro plačilo)

Sel je opravił 16 km.

Rešitev problema 177

1. c2-c4+	Ka6 x a6
Na Ka3 sledi 2. Da1+, Kb8;	3. De3+, Ka2;
4. Lb4	
2. Dd1-b3	Dg8-f7
Na Ka6 sledi 3. Da2+, Kb6;	4. e6 s pridobitvijo kraljice
3. Kf3-e2	Df7-h5+
4. g2-g4!!	Dh5 x g4+
5. Ke2-f1!	Ka5-a6
6. Db3-a4+	Ka6-b8
7. e4-e6+ s pridobitvijo kraljice	

UREDNIK IVAN PODRŽAJ — TELEFON ŠT. 3126 — UREDNIŠTVO NACELNO
NE VRAČA ROKOPIŠOV — IZDAJA ZA KONZORCIJ ADOLF RIBNIKAR —
TISKA NARODNA TISKARNA V LJUBLJANI, PREDSTAVNIK FRAN JEZEK
Uredništvo in uprava v Ljubljani, Knafljeva ulica 5 — Mesečna naročnina Din 4,—
po razpisalnih dostavljena Din 5.—